

References

1. Bezpalko, O. V. (2003). Prosvitnitskyi treninh yak riznovyd sotsialnykh posluh dlia ditei ta molodi [Educational training as a kind of social services for children and youth]. In Sotsializatsiia osobystosti: Vol. XXI (pp. 24-35). Kyiv: NPU im. M. Dragomanova.
2. Aleksieienko, T. F. (Ed.). (2015). Vykhovannia osobystosti u dobrochynnii diialnosti [Education of personality in charitable activities]. Nizhyn: PP Lisenko.
3. Panok, V. (2003). Osnovy praktyichnoi psykholohii [Fundamentals of practical psychology]. Kyiv: Lybid.
4. Samoukina, N. V. (2003). Prakticheskii psikholog v shkole: lekti, konsultirovanie, treningi [Practical psychologist in school: Lectures, consulting, trainings]. Kyiv: Lybid.
5. Zvierieva, I. D. (Ed.). (2008). Sotsialna pedahohika: mala entsyklopediia [Social pedagogy: Small encyclopedia]. Moscow: Izd-vo Instituta Psikhoterapii.

Сергеева Наталья Володимирівна, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Сергеева Наталья Владимировна, кандидат педагогических наук, научный сотрудник лаборатории социальной педагогики Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины

Nataliia Serheieva, Research Scientist at the Laboratory of Social Pedagogy of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, PhD in Education

УДК 37.091.21:37.015.31:17.022.1:061.2

Л.М.Сокол, м.Київ

ІНТЕРЕНЕТ-ПРОСТІР ЯК ПАРАДОКСАЛЬНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИХОВАННЯ ПІДРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

В статті розкриваються специфічні особливості функціонування Інтернет-простору в цілому, та Інтернет-технологій, зокрема; їх дія на свідомість та структуру знань особистості. Проаналізовані можливості педагогічного впливу на становлення активної, самостійної особистості у кіберпросторі.

Ключові слова: Інтернет, віртуальна реальність, кіберпростір, Інтернет-технології, особистість, розвиток, саморозвиток, родова самосвідомість.

Життєдіяльність сучасної людини супроводжується постійним або частковим використанням можливостей Інтернету. На думку деяких дослідників, Інтернет, з'явився не в межах інженерії, як засіб засвоєння певних досліджених природничих процесів, а в результаті сучасного технологічного розвитку, як його черговий етап [5]. Такий технологічний прорив назавжди змінив звичайний спосіб функціонування людини у соціумі з безпосередніх дій у “реальному” житті на дії, опосередковані технічними засобами. Сьогодні, для задоволення потреби у спілкуванні вже не потрібно зустрічі вічна-віч, більш того, іноді, її уникають, обмежуючись контактами у соціальних мережах, новими, віртуальними формами взаємодії, і, навіть, веденням бізнесу “у мережі”.

Вказані можливості інтернет-середовища ще більше підкреслюють факт його структурної складності, яка визначається деякими дослідниками через терміни “світ у світі”, “паралельний” віртуальний світ, що не просто існує поряд з іншими реальностями, але й, в свою чергу, містить у собі ще безліч інших “реальностей” [3]. Така глобальність простору “нереальних” можливостей на свідомість суб'єкта, цілком закономірно ставить питання про можливість його використання у процесі виховання підростаючих громадян.

У пошуках відповіді на зазначений педагогічний запит, ми звернулися до з'ясування ключових особливостей інтернет-технологій та можливості їх впливу на свідомість людини.

Ключовою особливістю користувача Інтернету, для багатьох дослідників, виступає втрата його суб'єктності. Рисами останньої виступає “конкретність” (індивіда), – його тілесність, існування у просторі та часі, наявність біографії, існування комунікативних та інших стосунків з іншими людьми [1]. Інтернет забезпечує новими різновидами анонімності, які, в свою чергу, відкривають нові пізнавальні можливості, впливають на самосвідомість людини і сприйняття нею інших. Мережа вносить свій внесок у процеси розмивання “старої” ідентичності та формуванням ідентичності “нової” [1]. Для педагогічної діяльності, яка завжди оперувала з поняттями індивідуальності та особистості в класичному розумінні, факт існування “віртуальної особистості” стає тим викликом, який вона має подолати.

Більше того, деякі вчені прогнозують, що в перспективі життєдіяльність людини, скоріш за все, буде здійснюватися на двох рівнях: звичайному і звичному для нас та у віртуальному, в Інтернеті. “В Інтернеті вона буде працювати, жити у віртуальних містах, спілкуватися з віртуальними мешканцями, мандрувати у часі та просторі, “створювати” власні дублі та різноманітні віртуальні перевтілення, програмувати і виготовляти цікаві для неї нові віртуальності та світи, найбільш імовірно, що Інтернет буде сприяти метаморфозі не лише культури, але й антропологічного образу людини” [5, с. 21].

Чи означає вищезазначене, що звичайна людина і людина – віртуальний користувач Інтернету відрізняються одна від одної? На думку однієї групи науковців, реальна людина лише “проекує” в світ Інтернету своє індивідуальне “Я”, іноді вона маскується за різними прототипами, але завжди залишається сама собою. Для цих науковців людина створює нову, об’єктивно існуючу реальність, яка значно відрізняється від звичної реальності в силу своєї технічної основи, але при цьому віртуальний користувач упевнений у безумовній умовності віртуального світу, що дозволяє зберегти його психічне здоров’я [1, 3, 5].

Інша група дослідників наголошує на аспекті безмежної творчості людини та можливості бути нею ким завгодно на теренах Всесвітньої павутини, що може сприяти розповсюдженню її індивідуальності [1, 4]. На особистісному рівні бажання особистості програти в Інтернеті різні ролі може трансформуватися у так званий “мережевий нарцисцизм” [6].

Мережевий нарцисцизм є відзеркаленням негативних процесів, що відбуваються в індивідуальному житті людей, що прагнуть безмежно “конструювати” самих себе, втрачаючи власну індивідуальність заради популярності, замінюючи власний вибір вибором референтного середовища. Конструювання віртуальних особистостей може мати віковий характер і бути пов’язане з самовизначенням. Науковці часто вказують на появу кризи ідентичності у підлітковому віці, коли власне “Я” здається підлітку розмитим. За даними, отриманими О.В. Новоженіною, за допомогою особистісного диференціалу, віртуальна особистість підлітка (його самопрезентація в Інтернеті) більш розкута, є більш епатуючою й

менш соціально бажанішою порівняно з реальним і тим паче з ідеальним “Я” [4].

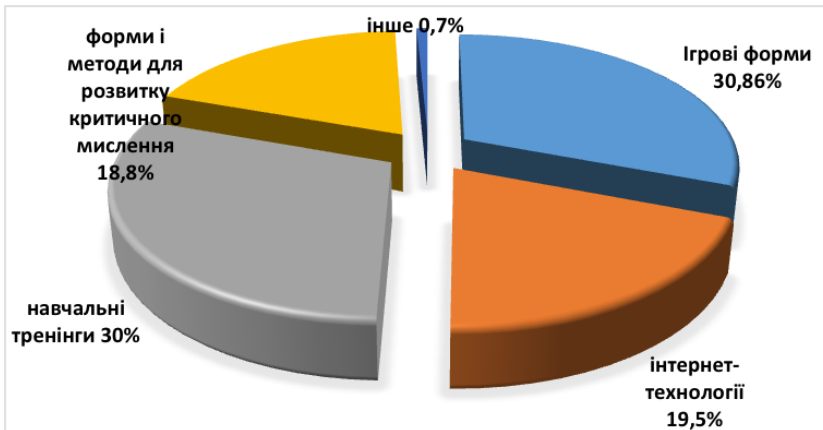
Кількість підлітків, що вдаються до мережевого нарцисизму в Україні, за даними дослідження О.В. Романюк, сягає 5,8%, при цьому ще 13,6% наближаються до цієї категорії [6]. Вказані факти, що засвідчують “відмінність” реальних та віртуальних образів “Я”, безсумнівно, потребують врахування при розробці педагогічних стратегій впливу на особистість через Інтернет.

Для реалізації виховного впливу на особистість через мережу Інтернет необхідно звернути увагу на мотиви перебування у ній підлітків. За даними О.В. Романюк, переважна більшість з них (60,2%) шукають у мережі відповіді на актуальні питання, в тому числі, необхідні для виконання шкільних завдань; 34% респондентів спілкуються з друзями; по 2,9% досліджених відповідно публікують свої фото та пишуть про себе; 1% школярів шукає друзів.

Можливість використання Інтернету у педагогічних цілях вивчалася співробітниками лабораторії громадянського та морального виховання НАПН України шляхом проведення анкетування серед підлітків-членів позашкільних організацій. Метою опитування стало з’ясування цікавих форм роботи для підлітків-членів дитячих організацій та об’єднань. Загальна сукупність респондентів складала 133 особи. Як з’ясувалося, 19,5% підлітків надали перевагу інтернет-технологіям поміж інших форм роботи з національно-патріотичного виховання у дитячому об’єднанні. Загальний аналіз пріоритетів підростаючої молоді, представлений діаграмою 1, вказує на те, що більшість опитаних схиляються до ігрових та тренінгових форм роботи (відповідно 30,8% та 30,0%). Натомість інтернет-технології та форми і методи розвитку критичного мислення не були такими популярними (19,5% опитаних та 18,8% респондентів відповідно).

Представлений розподіл результатів вказує на те, що виховання через Інтернет є достатньо складним процесом. Сучасні підлітки прагнуть не до індивідуальних, а до групових форм роботи. Проте, найважливішим фактором виховання є задіяння у його процесі самосвідомості вихованця. В нашому випадку ця остання нерозривно пов’язана з його національно-культурною ідентичністю, родовою самосвідомістю. У якості

останньої розуміємо інтегральну характеристику особистості, що відображається в її позитивному ставленні до землі своїх батьків, родоводу, шанування досягнень свого народу. За Peter Marris, родова самосвідомість (Tribal Consciousness) – це “щось, що допомагає мені бути самим собою серед хаосу людей, ідентифікувати себе як конкретну історично існуючу людину, що має корені (прив’язки) до світу через розгалужене минуле своїх предків” [10]. Родова самосвідомість дозволяє зберегти традиції певної етнічної групи. В умовах сучасної України ми не можемо говорити про існування “етнічно чистих” груп певних національностей. Навпаки, науковці кажуть про полікультурність нації, яка пов’язана з діалогом різних культур поряд зі збереженням власної самотності [7].

Діаграма 1. Пріоритети підлітків серед різних форм виховної роботи

На думку американських вчених (Jonathan Haidt, Daniel Kahneman, Bruce Schneier, Jim Manzi), збереження самоідентифікації народу обумовлене родовими поведінковими інстинктами, які виділяють і виокремлюють певний народ серед інших [8, 10, 11, 12]. Так, американський вчений та економіст Arnold Kling у публічній дискусії стверджує, що люди перебільшують власні можливості свідомо приймати рішення, особливо у ситуаціях, що носять соціальний та моральний характер. На його думку, існує поведінковий інстинкт заборони критики власних союзників, на протипагу вседозволених зауважень

у бік противників. Критичне мислення щодо себе самого та свого роду, своєї етнічної групи, на думку цього автора, не розвинене, і обумовлює неможливість діалогу з іншими етнічними групами [9].

Зазначені вище погляди зарубіжних учених на родову самосвідомість, ще більше вказують на важливість розвитку родової самосвідомості в Україні, саме зараз – у період неоголошеного нападу колишнього “старшого брата” на територію нашої держави.

З метою з’ясування вподобань громадян, пов’язаних з національно-культурною тематикою, ми здійснили аналіз кількості поширень серед користувачів соціальної мережі “Facebook” постів, пов’язаних із заклик до вивчення свого родоводу. Так, на рис.1, представлений інтернет-заклик із заохочувальним поясненням наступного змісту: “Саме так виглядає рід, який є у кожного! 7 поколінь за нашою спиною, всього 128 осіб. Красиво та символічно – крила птаха”.

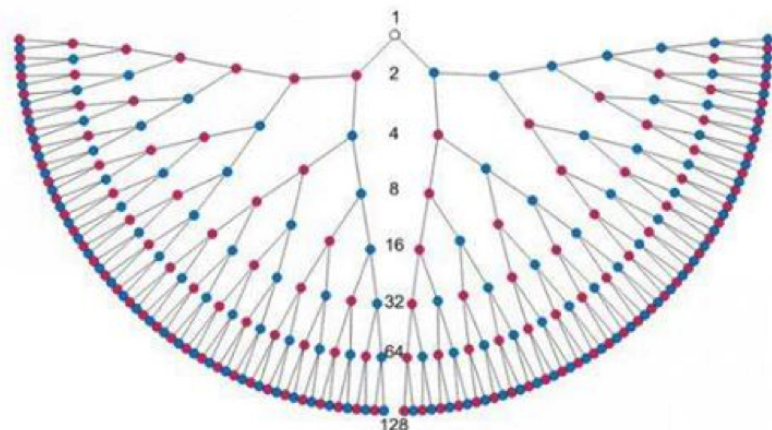

Рис.1 Зображення родового дерева у вигляді птаха

Нами встановлено, що протягом місяця представлене зображення отримало 128 кліків “Like” і було поширене 34 користувачами. Протягом наступного місяця дослідження кількість відміток “Подобається” і поширення даного зображення продовжувало зростати. Такий результат вказує на

зацікавленість користувачів Інтернету у дослідженні власного родоvodu, а отже репрезентує можливість використання соціальних мереж як інструменту виховного та освітнього впливу на особистість.

Безпосередній вплив педагогів на ситуацію розвитку родової самосвідомості особистості можливий через заохочення вихованців вивчати власний родовід.

Саме у цьому аспекті – задоволення когнітивного запиту громадян щодо вивчення свого родового дерева – можливості Інтернету здаються безмежними. Існуючі Інтернет-ресурси дозволяють використовувати архіви для вивчення власного генеалогічного дерева. Однак, для реалізації педагогічного впливу на особистість, який відображається у зміні її поведінки в певних умовах вибору та реалізації через її вчинок, необхідно “підключення” не лише когнітивного, але й емоційного компонентів людської самосвідомості [2]. “Розбудити” емоції в Мережі водночас і просто, і складно. Просто з точки зору подачі ситуативного контенту, який може з’являтися серед актуальних пошукових запитів особистості. Складність полягає в можливості спрогнозувати, які саме емоції викличе той чи інший контент у різних користувачів Інтернету. Виникає необхідність застосування маркетингових та інших технологій у педагогічній Інтернет-практиці, що, в свою чергу, обумовлює необхідність інтеграції надбань інших наук (зокрема, менеджменту, маркетингу, соціології тощо).

Будь-які з зазначених технологій впливу на особистість передбачають використання психологічних механізмів її залучення до певних груп, що спираються на методи маніпуляції свідомістю, використовують емоції людини як канали просування певних ідей. І хоча, вчені засвідчують факт емоційного перевантаження користувачів Інтернету, що виявляється через їх звикання та зростання байдужості до катастроф, війн, інших жакливих подій людського буття, відсутності дієвого протесту та емпатійного відгуку при сприйманні шокуючих новин, емоційний компонент самосвідомості особистості відіграє провідну роль у мотивації діяти.

У зазначеному ракурсі педагоги мають не лише етично застосовувати свої методичні інтернет-розробки, але й допомагати підростаючому поколінню набувати навички критичного мислення, долаючи стихійність впливу Інтернету на їх

особистість. Останнє можливе через розвиток у підростаючого покоління навичок до самоаналізу власних почуттів, емоцій та формування в них певного ставлення до суб'єктів та подій Інтернет-простору.

У свою чергу, це актуалізує задачу педагога у Мережі, яка полягає у формуванні прагнення вихованця заявити про себе, власні уподобання, переконання не лише у реальному просторі, але й у віртуальному. Останнє ґрунтується на формуванні у користувача Інтернету ставлення до Всесвітньої павутини як до інструменту, “трибуни” самореалізації власного інтелектуального, творчого, особистісного потенціалу, на протигагу сприйняття її лише джерелом певних можливостей (в тому числі і когнітивних).

Вирішення цієї задачі дозволяє стати вихованцю суб'єктом не лише соціального, але й інформаційного світу, подолати їх “розірваність”, зберігаючи цілісність власного “Я”, позиціонуючи його активним суб'єктом кіберпростору.

Література

1. Алексеева И.Ю. Интернет и проблема субъекта / И.Ю.Алексеева // Влияние интернета на сознание и структуру знания. – М., 2004. – С. 24–57.
2. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех; Ін-т змісту і методів навчання. – К., 1998. – 204 с.
3. Никитаев В.В. Пространство и время WWW / В.В.Никитаев // Влияние интернета на сознание и структуру знания. – М., 2004. – С. 73–94.
4. Новоженіна О.В. Интернет как новая реальность и феномен современной цивилизации / О.В. Новоженіна // Влияние интернета на сознание и структуру знания. – М., 2004. – С. 195–216.
5. Розин В.М. Интернет – новая информационная технология, семиозис, виртуальная среда / В.М. Розин // Влияние интернета на сознание и структуру знания. – М., 2004. – С. 3–24.
6. Романюк О.В. Мережевий нарцисцизм: сутність, природа, причини поширення, залучення української молоді / О.В. Романюк // Идеи. философско списание” (центр за развитие на личността humanus, пловдив, – България, 2016. – С. 28-38.

7. Jonathan Haidt. *The Righteous Mind*. New York: First Vintage Books Editions, 2013, pp.30-55.
8. Daniel Kahneman. *Thinking: Fast and Slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011, pp.120-186.
9. Arnold Kling. *The Tribal Mind: Moral Reasoning and Public Discourse*. – Режим доступа // <http://www.aei.org/publication/the-tribal-mind-moral-reasoning-and-public-discourse/>
10. Peter Marris. *Loss and Change (Psychology Revivals): Revised Edition*. New York: Routledge, 2014 – pp.61-78.
11. Bruce Schneier. *Liars and Outliers*. Indiana: John Wiley & Sons Inc., pp.112-234.
12. Jim Manzi. *Uncontrolled*. New York: Basic book, pp. 204-346.

Л.М.Сокол

Интернет-пространство как парадоксальная технология воспитания подрастающей личности

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9 ул. Берлинского, Киев, Украина)

В статье раскрываются специфические особенности функционирования Интернет-пространства в целом, и Интернет-технологий, в частности; их воздействие на сознание и структуру знаний личности. Проанализированы возможности педагогического влияния на становление активной, самостоятельной личности в киберпространстве.

Ключевые слова: Интернет, виртуальная реальность, киберпространство, Интернет-технологии, личность, развитие, саморазвитие, родовое самосознание.

L. M. Sokol

Internet Space as a Paradoxical Technology of Education of the Growing up Personality

Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (9 Berlynskohoho Str., Kyiv, Ukraine)

The article reveals specific features of the Internet space in general, and Internet technologies, in particular. The author studies their effect on the consciousness and structure of knowledge of the individual. The possibilities of pedagogical influence on the formation of an active, independent personality in cyberspace are analyzed.

Keywords: Internet, virtual reality, cyberspace, Internet technologies, personality, development, self-development, tribal consciousness.

References

1. Alekseeva, I. Yu. (2004). Internet i problema subekta [Internet and subject matter]. In Vliianie interneta na soznanie i strukturu znaniia (pp. 24-57). Moscow.
2. Bekh, I. D. (1998). Osobystisno zoriientovane vykhovannia [Person-oriented education]. Kyiv.
3. Niktaev, V. V. (2004). Prostranstvo i vremia WWW [The space and time of WWW]. In Vliianie interneta na soznanie i strukturu znaniia (pp. 73-94). Moscow.
4. Novozhenina, O. V. (2004). Internet kak novaia realnost i fenomen sovremennoi tsivilizatsii [Internet as a new reality and the phenomenon of modern civilization]. In Vliianie interneta na soznanie i strukturu znaniia (pp. 195-216). Moscow.
5. Rozin, V. M. (2004). Internet – novaia informatsionnaia tekhnologiia, semiozis, virtualnaia sreda [Internet – new information technology, semiosis, virtual space]. In Vliianie interneta na soznanie i strukturu znaniia (pp. 3-24). Moscow.
6. Romaniuk, O. V. (2016). Merezhevyi nartsyssyzm: sutnist, pryroda, prychny poshyrennia, zaluchennia ukraïnskoi molodi [Network narcissism: Essence, nature, reasons of distribution, involvement of Ukrainian youth]. In Idei. Filosofskyi chasopys. Spetsialni naukovi vypusky. (pp.28-38). Bolhariia
7. Haidt, J. (2013). The righteous mind. New York: First Vintage Books Editions.
8. Daniel Kahneman. Thinking: Fast and Slow. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011, pp.120-186.
9. Kling, A. (n.d.). The tribal mind: Moral reasoning and public discourse. Retrieved from <http://www.aei.org/publication/the-tribal-mind-moral-reasoning-and-public-discourse/>
10. Peter Marris (2014). Loss and change (Psychology revivals): Revised edition. New York: Routledge,
11. Schneier, B. (n.d.) Liars and Outliers. Indiana: John Wiley & Sons Inc.
12. Manzi, J. (n.d.). Uncontrolled. New York: Basic book..

Сокол Любов Михайлівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України.

Сокол Любов Михайловна, кандидат психологических наук, старший научный сотрудник лаборатории гражданского и морального воспитания Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины.

Liubov Sokol, Senior Researcher of Laboratory of Civic and Moral Education of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, PhD in Psychology

УДК 37.015.311.316.72

А.К.Солодка, м. Миколаїв

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВИМІРИ КУЛЬТУРНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У статті обґрунтовуються характеристики культурного інтелекту як інтегрованої специфічної індивідуальної стабільної якості особистості, необхідної для здійснення ефективної кроскультурної взаємодії.

Ключові слова: *кроскультурна взаємодія, культурний інтелект, когнітивний інтелект, метакогнітивний інтелект, мотиваційний інтелект, емоційний інтелект*

Очевидно, що сучасний освітній простір має бути площиною перетину культур. У сучасному суспільстві існує потреба в поліідентичності людини, яка прагне бути професійно успішною в будь-якій країні, де вона реалізує свій потенціал. Кроскультурній особистості властиве розуміння культури як у її глобальному прояві, так і в національно-специфічному варіанті. Культурне розмаїття, культурний плюралізм сприймаються такою людиною як прояв глибинних основ творчого потенціалу, її самовизначення у часі та просторі [1; 2].

Культурний інтелект (CQ) – це можливість зберегти власну ідентичність на національному рівні та етнічні культури в глобалізованому світі на основі успішної самореалізації особистості в полікультурному просторі.

Зростання наукового інтересу до інтелекту “реального світу”, визначило його нові типи, які зосереджені на конкретних областях: соціальний інтелект, емоційний інтелект, практичний інтелект тощо. Але існування таких форм інтелекту не зумовлює їхній автоматичний перехід в ефективну взаємодію в іншопольтурному середовищі. CQ фокусується на конкретних предметно-міжкультурних умовах і вмотивований прак-